

Revoluția tehnico-științifică și pregătirea muncitorilor

O. Hoffman, A. Firuță, S. Rașeev, V. Eflimov

Centrul de cercetări sociologice București

Studiul prezent își propune să trateze unele aspecte legate de cerința realizării unui nou tip de pregătire a muncitorilor, în contextul schimbărilor calitative produse de revoluția tehnico-științifică asupra conținutului muncii, în etapa actuală de dezvoltare a țării noastre.

Împletirea — în țara noastră — a revoluției tehnico-științifice cu industrializarea socialistă și urbanizarea (ca și modernizarea agriculturii și ridicarea nivelului de civilizație a tuturor așezărilor teritoriale) creează aspecte specifice cu elemente pozitive predominante, dar și cu unele probleme ce generează dificultăți sau contradicții particulare. În acest context, se cuvine a sublinia specificul revoluției tehnico-științifice în condițiile procesului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de trecere treptată spre comunism. Există, fără îndoială, unele trăsături comune esențiale ale manifestării RTS, în țările capitaliste și socialiste (ceea ce ne face să fim de acord cu teza după care trebuie să se vorbească de o singură revoluție tehnico-științifică proprie atât țărilor capitaliste, cât și celor socialiste). Dintre aspectele de interacțiune între procesul fundamental al construcției socialiste și revoluția tehnico-științifică se pot menționa: *a.* extinderea sferei de acțiune a RTS, nu numai la nivelul forțelor de producție, ci și la cel al relațiilor de producție, al ansamblului relațiilor umane; *b.* modificarea unora din efectele sale sociale, RTS devenind unul din factorii de promovare a procesului de omogenizare socială, specifice socialismului; *c.* desfășurarea RTS în cadrul acțiunii generale de conducere planificată și unitară a întregii societăți.

Aceste sumare referiri sint, credem, suficiente pentru a putea prezenta relațiile ce se stabilesc între RTS și pregătirea muncitorilor în condițiile proprii țării noastre. Pentru a putea trata această temă, considerăm util a preciza câteva concepte ce vor fi folosite pe parcursul studiului:

1. Considerăm ca trăsătură definitorie a RTS la nivelul forțelor de producție trecerea la automatizarea proceselor de producție, deoarece aceasta modifică (tendințial) în mod radical întregul conținut al muncii;
2. Înțelegem prin conținutul muncii atât ponderea solicitărilor aptitudinilor fizice și mentale în cadrul procesului de producție, cât și nivelul calitativ al acestor solicitări;
3. Vorbind despre automatizare pornim de la considerentul că ea cunoaște și va cunoaște mai multe etape calitative, că în momentul de față

sintem abia la începuturile sale, etapele inițiale diferind de la o ramură la alta. Dacă luăm criteriul aparaturii automate de conducere a proceselor de producție putem spune că s-a trecut de la etapa tranzistorilor — ce înlocuiesc lămpile electronice — la etapa circuitelor integrate;

4. Automatizarea creează o diferențiere a industriilor: *a.* de prelucrare automată (ce *folosesc* echipamente automate) și *b.* de automatizare (ce *produc* echipamentele automate). În raport cu aceste două grupuri, pătrunderea automatizării este diferită (nu numai ca proces istoric concret, ci și ca posibilitate de dezvoltare și de acțiune);

5. În industriile de prelucrare automată, automatizarea a pătruns mai timpuriu și rapid, având perspective deosebit de largi și, cel puțin teoretic, nelimitate. Munca lucrătorilor ce servesc echipamentele automate va include o serie de modificări radicale, tendința fiind de a înlocui tot mai deplin intervenția directă a omului în procesul productiv cu acțiunea mașinilor, muncitorilor rămânându-le următoarele funcții de bază: *a.* observare, supraveghere, decizie; *b.* reparare, întreținere, reglare; *c.* asamblarea complexă a utilajelor. Introducerea calculatoarelor de proces face ca prima funcție să fie tot mai mult preluată de echipamentele automate complexe, muncitorul menținând funcția de observare și „dialog” cu calculatorul. În ceea ce privește funcția de depanare, întreținere și reglare apar și aici aspecte noi în sensul că se renunță la repararea unor subansamble în schimbul înlocuirii lor cu altele noi, se introduc aparate de control și depistare automată a defecțiunilor etc.

Ne aflăm astăzi, datorită introducerii calculatoarelor de proces în supravegherea și controlul general al producției, în pragul unei noi etape calitative a automatizării, etapă pe care unii cercetători o numesc „ciberneticizare”;

6. În industriile de producere a echipamentelor de automatizare, automatizarea a pătruns mai târziu și este încă limitată. Apariția circuitelor imprimate și integrate deschide perspective largi de automatizare a unor procese (trasarea automată a circuitelor la plăcile imprimate, găurirea lor automată, lipirea automată a firelor, producerea elementelor integrate etc.). Totuși, în industriile ce produc echipamente automate, automatizarea are limite mult mai mari, legate mai ales de natura muncii și de natura economică; asamblarea și verificarea elementelor automate nu pot fi preluate în întregime de automate (unele aparate automate de verificare a elementelor de automatizare există, dar nu pot fi folosite tot datorită mării complexități a acestora din urmă), atât din cauza naturii muncii (unele munci nu pot fi făcute decât de oameni), cât și din cauze economice (unele produse se fac în unicat sau serii foarte mici, încât nu este rentabil a se proiecta și construi aparate automate).

Pe baza acestor precizări vom prezenta punctul nostru de vedere asupra problemei puse în discuție. Pornind de la teza după care revoluția tehnico-științifică este un proces social complex și nu unul exclusiv tehnic, avem în vedere faptul că acesta este determinat de dezvoltarea macrosocială, de structura relațiilor sociale proprii unei societăți date, acționând prin consecințele sale, direct sau indirect, asupra tuturor paliere-
lor sociale.

Unul din aspectele principale ridicate de acest fapt se referă la modul în care trebuie privită pregătirea generală a muncitorilor, în condițiile solicitărilor diferite, generate de acțiunea revoluției tehnico-științifice în țara noastră.

Uneori, se caută a se rezolva sarcinile pregătirii muncitorilor în raport cu cerințele revoluției tehnico-științifice prin prisma unei viziuni unilaterale asupra conținutului muncii și — în consecință — asupra naturii activității depuse de muncitori.

Greșeala acestei viziuni pornește de la o reducere nejustificată a conceptului de „pregătire profesională” la una din dimensiunile sale: cunoștințele cerute de realizarea sarcinilor de muncă. În fond, pregătirea profesională cuprinde, ca dimensiuni principale, cunoștințele, deprinderile și experiența socială necesară muncii luate într-o unitate ce are la bază experiența. La rindul său, experiența socială nu trebuie redusă la ceea ce uzual se înțelege prin experiență în muncă (practica necesară pentru a însuși operațiile cerute de profesiune). Experiența socială este un concept mult mai larg, referindu-se la întregul proces de socializare a omului, iar munca reprezintă factorul de bază al acestei socializări. În acest fel, pregătirea profesională implică doar un anumit nivel, specific, de socializare (însușirea normelor și valorilor societății în raport cu activitatea depusă și dobândirea capacității de a elabora un comportament social adecvat cerințelor muncii). Or, revoluția tehnico-științifică creează noi cerințe de muncă, noi relații în cadrul muncii, oferind un mediu diferit de socializare prin muncă și — de aceea — necesitând un nou tip de pregătire profesională.

Vom prezenta, pe scurt, câteva aspecte ale noilor dimensiuni și cerințe aduse de automatizare (ca trăsătură a RTȘ la nivelul forțelor de producție) pentru a evidenția unele elemente componente ale acestui nou tip de pregătire profesională la care ne referim.

1. Automatizarea nu necesită doar o simplă creștere a importanței și nivelului cunoștințelor în cadrul activității muncitorului din țara noastră, ci o restructurare a conținutului muncii și a tipului de activitate solicitată. În condițiile preautomatizării, activitatea muncitorilor se referă, în parte, la urmărirea succesiunii operațiilor, ceea ce necesită atenție în timp și rapiditatea deciziei de acțiune. Automatizarea implică urmărirea corelației dintre indicațiile tehnice și tehnologice ale producției, o structură pe operații, posibilă a se modifica unitar, ceea ce impune atenție distributivă, labilitatea gândirii, rapiditatea deciziei, o analiză globală a situației etc. Evident, automatizarea (ca tendință generală și ca specific al etapelor mai complexe) necesită cunoștințe superioare, dar nu ca simple achiziții informaționale;

2. Automatizarea cere un comportament în raport cu acestea, legat de capacitatea folosirii în timp a cunoștințelor. În condițiile preautomatizării, cunoștințele erau solicitate permanent de ordinea stabilă (neschimbătoare) a operațiilor. Ceea ce nu era cerut nu era practic necesar. *Automatizarea duce la necesitatea stocării cunoștințelor, la eficiența latentă a acestora.* Cunoștințele esențiale capătă o importanță fundamentală dar latentă; în caz de urgență, anumite cunoștințe devin hotărâtoare în muncă, dar pe o perioadă de timp foarte îndelungată ele pot să nu fie solicitate;

3. Automatizarea complexă multiplică și dă noi dimensiuni calitative responsabilității în muncă. Dacă înainte, cel ce lucra la o mașină mai

simplă putea să rebuteze o piesă sau să defecteze o mașină, în condițiile muncii la linii automate de producție costul economic al erorii devine incalculabil mai mare și cu efecte directe asupra funcționării întregii secții a întreprinderii. Cel ce este pus în fața unui panou complex de comandă (echipat cu o tehnologie deosebit de costisitoare și, uneori, greu de achiziționat) poartă răspunderea unui întreg ciclu tehnologic al producției și a unei înzestrări tehnice complexe. Teama de a interveni în procesul de producție, de a deservi o asemenea aparatură poate interveni în momentele de maximă „tensiune” a producției (o dereglare ce amenință întreaga funcționare normală a utilajului). Aici apare din nou aspectul de socializare implicat de pregătirea profesională, ucenicia socială cerută de însușirea temeinică a normelor tehnice și tehnologice de producție pe baza unei activități mai îndelungate și începute din etapele premergătoare muncii (școala și familia);

4. Automatizarea complexă creează raporturi noi cu mașina și produsul muncii. Atât timp cât muncitorul deservește direct o mașină, el vede ce produce, acționează direct asupra produsului, ceea ce-i oferă unele motivații și satisfacții specifice. În automatizarea complexă, omul este despărțit de procesul fizic al producției (uneori chiar spațial) prin intermediul panourilor de comandă. În aceste condiții, muncitorul intră în contact direct doar cu semnale ce simbolizează etape ale producției și proceselor tehnologice. Munca devine calitativ mai complexă și interesantă, dar există pericolul „ruperii” omului de produsul muncii. În acest context apare un alt element specific al RTS în raport cu orînduirea socială. În țara noastră această ruptură poate să fie evitată și se evită practic prin noua semnificație socială a muncii și prin participarea producătorilor la procesul de conducere. Apar și se dezvoltă noi motivații și satisfacții legate de realizarea unei munci de mare eficiență socială și prestigiu personal, implicarea tot mai directă a muncitorilor la dimensiunea social-politică a producției (conducerea și participarea la realizarea deciziilor). Se dovedește, încă o dată, că RTS nu este numai un proces tehnic, ci și unul social cu adînci consecințe politice;

5. Automatizarea complexă generează noi relații în colectivul de muncă. În condițiile în care se muncește direct la o mașină (sau cîteva) există o cooperare în muncă în vederea realizării produsului final. Munca la tablourile de comandă aduce o cooperare de tip informațional în care predomină decodificarea de semnale și transmiterea de cunoștințe. Apar echipele complexe (muncitori, tehnicieni, ingineri) de deservire a echipamentelor complexe, între care cooperarea pune pe prim plan solicitările aptitudinilor mentale și a cunoștințelor, ajutorul psihologic (încrederea în capacitatea de a interveni), suportul moral etc.;

6. Automatizarea schimbă condițiile de muncă, reducînd la maximum efortul fizic, generînd însă posibilitatea unei oboseli nervoase, a neatenției, impunînd o pregătire psihologică deosebită din partea muncitorilor.

Receptarea revoluției tehnico-științifice și adaptarea muncitorilor la cerințele automatizării se diferențiază în mod evident în funcție de vîrstă. Receptarea de către muncitori a tehnicii noi nu este strict activă. În relația sa cu mașina, omul se manifestă, în primul rînd, ca producător de bunuri. În cazurile de receptivitate ridicată, această funcție este completată și întărită de funcția de cunoaștere, care se amplifică în tehnica modernă

prin raționalitatea sa și prin volumul mare de cunoștințe „stocate”, apropiindu-se de cea a științei propriu-zise. De exemplu, în prezent, circuitele logice sînt elaborate ca o aplicație a algebrei și logicii matematice, reacțiile chimice în procesele de prelucrare din petrochimie sînt descrise ca o particularizare a unor legi chimice. În același timp, științele tehnice se deosebesc de științele teoretice, întrucît ele nu sînt doar un cod de „norme ale naturii”, ci și „norme de comportament” pentru a atinge un scop. De aceea, unele principii ale științelor tehnice se pot extinde și asupra comportamentului extraproductiv al muncitorului, ca de exemplu: economia de mijloace, optimismul cognitiv (nu există lucruri inexplicabile: orice efect are o cauză), necesitatea organizării etc. Pe de altă parte, acest fapt arată că pregătirea generală de specialitate are o importanță atât economică, cît și socială, de formare a unor cadre prin care, ulterior, în procesul nemijlocit de producție, pot apărea trăsăturile specifice muncitorului modern al societății socialiste.

Unul din factorii principali în dezvoltarea receptivității la tehnica nouă este pregătirea de specialitate. De modul în care se desfășoară aceasta vor depinde în mare parte caracteristicile de receptivitate a diferitelor generații de muncitori. Trebuie să se facă distincția între receptivitate, manifestare a unei atitudini active față de tehnică și munca cu această tehnică, care se poate desfășura și în absența primului element. Dar în acest ultim caz, omul este un simplu executant, care și-a însușit o succesiune de operații. Individual nu există deosebiri esențiale între caracteristicile de receptivitate între muncitorii din generații diferite. Abia la nivelul unei generații, pe ansamblul său, ele încep să se manifeste, fiind determinate de profilul de pregătire adoptat în momentul trecerii generației prin învățămîntul profesional. O cerință importantă în epoca actuală este, prin urmare, dezvoltarea și menținerea unui nivel de receptivitate între muncitorii din industria de vîrf a economiei, care să devanseze într-un mod optim ritmul de introducere a tehnologiei noi.

Cel de-al doilea factor care influențează asupra inițiativei tehnice generale a muncitorilor e constituit de mijloacele de comunicare de masă. Rolul lor în acest context constă mai ales în a menține receptivitatea unor grupuri socioprofesionale la un nivel ridicat. Ele ar putea să sprijine învățămîntul printr-o propagandă care să nu se reducă la tehnica în sine, ci să insiste pe cadrele sociale ale acesteia, prezentînd-o, în primul rînd, ca un factor de civilizație și bunăstare generală.

Influența acestor factori asupra receptivității se desfășoară într-un context sociocultural specific care o poate favoriza sau inhiba. Astfel, un rol important îl are mediul de proveniență al muncitorilor (sat-orăș), tipurile de „consum” de mass media, tradițiile locale ale forței de muncă etc. În afara factorilor instituționali care stimulează receptivitatea (școala, mass-media, întreprinderea) trebuie, prin urmare, să se ia în considerație și factorii sociali specifici diferitelor grupuri sociale. Difuziunea culturală a „procedeele tehnice” între aceste grupuri se desfășoară după mecanisme sociale aparte, răspunzînd unor cerințe impuse de prestigiu, normele și valorile de grup, lideri etc. Obiectul tehnic devine purtătorul unor valori de grup care se transmit și ele de la un individ la altul. Cunoașterea mecanismelor de difuziune culturală ar putea ajuta propaganda tehnică să devină mai diferențiată, stimulînd procesul de educație tehnică a muncitorilor.

În cele prezentate am dorit să evidențiem unele aspecte legate de abordarea sociologică mai complexă a procesului de formare profesională în condițiile specifice țării noastre, din perspectiva cerințelor particulare legate de RTS. S-a arătat că — în sens larg — formarea profesională are în vedere o latură esențială a procesului de ucenicie socială, de însușire a unui model acțional capabil a genera răspunsuri adecvate solicitărilor muncii industriale aflate într-o restructurare tehnică și tehnologică. Unele carențe în asigurarea pregătirii profesionale în raport cu aceste solicitări pot duce la declanșarea unui șoc de adaptare atunci când decalajul dintre solicitări și modelul adaptativ este prea mare.

Pregătirea profesională ca ucenicie socială, trebuie să asigure ca acest decalaj să fie cât mai redus sau inexistent.

Acolo unde există o corespondență între nivelul de pregătire al forței de muncă și nivelul de tehnicitate al utilajului, între cunoștințele (generale și de specialitate) și cerințele muncii, munca este eficientă, aducând și satisfacție materială și sînt create în același timp, condițiile de promovare și stimulare a creativității tehnice.

Acolo unde pregătirea muncitorilor este mult sub nivelul de tehnicitate al actului productiv pot apare disfuncționalități în procesul de producție, șocuri de adaptare care afectează indicii de realizare a productivității muncii, măresc fluctuația, cresc indiferentismul, și implicit, insatisfacția în muncă etc. O primă cauză o constituie, astfel, creșterea bruscă a complexității aparaturii automate intrate în producție, fără pregătirea din timp a muncitorilor în ceea ce privește asimilarea noutății tehnice și adaptarea la munca de montare a aparaturii automatizate. Noutatea tehnică, asimilată continuu la nivelul cercetării tehnice și proiectării mai ales, nu găsește întotdeauna muncitorii pregătiți la cerințele impuse de realizarea sa practică, ceea ce creează disfuncționalități ce-și fac resimțite efectele atât la nivelul întreprinderii, cât și al personalității muncitorilor.

Se impune, de aceea, pregătirea în avans a unor categorii de muncitori prin cursuri periodice și în legătură directă cu documentația tehnică asimilată la nivelul proiectării, pentru înțelegerea și deprinderea în timp util a operațiilor necesare realizării unor produse noi, ce urmează a intra în fabricație sau a unor parametri calitativ superiori ai produsului deja asimilat.

Această pregătire, din punct de vedere tehnic, al pregătirii profesionale, se realizează în majoritatea situațiilor studiate de noi, dar ceea ce dorim să subliniem aici, este necesitatea unei pregătiri sociale, care să permită o mai rapidă și eficientă adaptare la noile condiții tehnice și tehnologice impuse de introducerea progresului tehnic.

Referindu-ne la acest aspect al adaptării muncitorilor la cerințele impuse de tehnica nouă, se impune și luarea în considerație a faptului că, odată cu creșterea rapidă și continuă a clasei muncitoare sub imperativul industrializării țării, a urbanizării și revoluției tehnico-științifice, intră în rîndurile acesteia diferite categorii de oameni.

Aceasta conferă multor colective de lucru un caracter pregnant neomogen în raport cu capacitatea de asimilare a noutății tehnico-științifice și de adaptare la nou a muncitorilor. Acest fapt face necesară acordarea unei atenții sporite acelor categorii de muncitori cu o pregătire insuficientă, necorespunzătoare cerințelor pe care le impun utilajele moderne și, în

același timp, transformarea colectivului de muncă (echipă, formație) într-un mediu formativ educativ care să continue rolul școlii sau să-l preia acolo unde este cazul, urmărind: a. să stimuleze preocuparea permanentă către informație și documentare; b. să cristalizeze atitudini de promovare a progresului tehnic, să controleze permanent respectarea normelor de utilizare a utilajelor, să stimuleze o atitudine creatoare dincolo de cerințele imediate ale actului productiv; c. să realizeze pregătirea psihologică (explicații, încredere în capacitatea muncitorului, educația responsabilității) înainte ca muncitorii să fie repartizați la utilaje de înaltă tehnicitate.

Așa cum se arată în documentele Congresului al XI-lea al P.C.R., „Programul privind pregătirea forței de muncă se va realiza în strinsă legătură cu diversificarea cerințelor economiei și vieții sociale, cu exigențele progresului tehnic, ale introducerii metodelor științifice de conducere, precum și cu necesitățile formării multilaterale a omului societății socialiste... la fiecare întreprindere, centrală, minister și județ se vor întocmi programe speciale privind pregătirea și perfecționarea cadrelor (pe profesii, specialități și niveluri de pregătire), recrutarea, repartizarea și folosirea acestora în concordanță cu nevoile societății”¹.

În acest context al preocupărilor pentru realizarea unei pregătiri cât mai complete, cât mai temeinice a muncitorilor, se înscriu și cele două acte normative de bază (*Decretul nr. 207/977* și *Decretul nr. 208/977*) care reglementează organizarea și funcționarea învățământului liceal și, respectiv, organizarea și funcționarea învățământului profesional, și mai recent, *Legea educației și a învățământului*. Acestea contribuie la precizarea cadrului juridic al formării forței de muncă calificate și aduc noi elemente care fac posibilă integrarea efectivă și tot mai eficientă a învățământului cu producția. Așa cum am mai amintit deja, problema pregătirii nu se mai pune numai în termenii dobândirii meseriei, a deprinderilor și cunoștințelor cerute de o anumită profesiune. Problema este mult mai largă, în sensul că un rol deosebit îl are pregătirea „socială”, adică contactul muncitorului, al viitorului muncitor, nu numai cu mașina, cu locul de muncă, dar mai ales cu oamenii, cu colectivul din care face parte. Prin actele normative la care ne-am referit, se precizează formele concrete de desfășurare a activității practice a elevilor, a introducerii lor în „atmosfera” de lucru a întreprinderii, pe lângă activitățile practice realizate în laboratoare și ateliere. Scopul acestei integrări permanente în activitatea concretă de producție este tocmai de a-i pregăti pe muncitori și din punct de vedere social, micșorând astfel decalajul dintre așteptările acestora și cerințele efective ale viitorului loc de muncă.

În vederea perfecționării pregătirii muncitorilor se poate propune organizarea unui sistem de propagandă tehnico-științifică, ca unul din subsistemele educației permanente. Spre deosebire de cursurile de reciclare care au în vedere pregătirea operativă, urmărind anumite scopuri determinate ale producției, sistemul de propagandă tehnico-științifică trebuie să se ocupe de crearea și susținerea unei concepții științifice, de dezvoltare a capacității de orientare în mulțimea faptelor științifice. Acestea din urmă datorită mijloacelor de comunicare în masă au devenit un factor de

¹ Directivele Congresului al XI-lea al P.C.R., București, Edit. politică, 1974, p. 61.

promovare a dezvoltării sociale, față de care oamenii elaborează spontan o anumită atitudine. Iar dacă atitudinile față de noutățile științifice și tehnice nu sînt integrate în mod corect în structura concepției despre lume, există posibilitatea apariției unor comportamente neadecvate, indiferente, fără inițiativă, disfuncționale. Desigur, în societatea noastră învățămîntul generalizat realizează într-o mare măsură această sarcină însă capacitatea lui de acțiune este limitată foarte mult, deoarece nu îi cuprinde pe adulți. Aceștia, sub influența mijloacelor de comunicație în masă și a muncii în industrie, ajung să-și elaboreze o cultură „mozaică”, în care predomină artefactele tehnicii, dar imbinarea lor este, în majoritatea cazurilor, accidentală.

Propaganda tehnică nu este prin urmare o simplă transmisiune de informații, ea nu trebuie să se suprapună în conținut cu cursurile de calificare existente, deși nu exclude posibilitatea combinării lor ca formă de desfășurare. Pentru ca ea să fie adecvată, trebuie luate în considerație normele, interesele, opiniile de grup, ale colectivului, specificul muncii. Nevoile de informare ale muncitorilor diferă în funcție de o serie de factori, din care cel mai important este „generația” ca o categorie socială. Propaganda tehnico-științifică se poate constitui avînd în vedere următoarele considerații: *a.* nu este obligatoriu să participe toți muncitorii, ci doar cei cu o pregătire profesională generală adecvată, care lucrează la un loc de muncă cu un nivel de tehnicitate ridicat; ca experiment, se poate apela doar la tineri, aceștia posedînd un potențial critic ridicat, fiind unul din factorii importanți ai accelerării dezvoltării socioeconomice; *b.* de asemenea, ea trebuie să se concentreze în primul rînd în întreprinderile moderne, cu un număr mare de tineri; *c.* propagandiștii pot fi recrutați din rîndul inginerilor, muncitorilor specialiști, inovatorilor; de asemenea, pot fi invitate cadre universitare, cercetători; *d.* organizatoric, ea poate lua forma unor informări, lecții, cicluri de lecții în care dialogul este liber; *e.* conținutul prognozei tehnice și științifice se poate referi la: 1) difuzarea descoperirilor științifice și tehnice, a experienței înaintate; 2) explicarea metodelor de conducere modernă, care să ajute la înțelegerea mai profundă de către muncitori a măsurilor luate de conducere; 3) educarea unor atitudini și însușiri de personalitate (disciplina tehnologică, spiritul de economie, receptivitatea la tehnica nouă, protecția mediului ambiant, inițiativa tehnică).

Aplicarea în practică a măsurilor recente cu privire la îmbunătățirea activității economico-financiare la nivelul întregii vieți economice, la întărirea autoconducerii muncitorești, face de asemenea necesară o bună pregătire economică și politico-ideologică în general nu numai în sensul cunoașterii problemelor actuale, dar și al unei informări permanente, al preocupării constante pentru perfecționarea și autoperfecționarea clasei muncitoare, în perspectiva cerințelor mereu mai complexe ale participării la conducere.

Astfel, pregătirea muncitorilor pentru participarea la viața economică și social-politică, manifestarea lor reală și competentă impun trecerea la o nouă etapă în formarea fiecărui muncitor, de creare a deprinderilor participative, a nevoii de a-și spune cuvîntul, de a critica și opta pentru soluții constructive în producție și în viață, conștient de rolul lui ca individ atît la nivelul colectivului de muncă cît și la cel al întregii societăți.